
Kártérítés az ítélelhozatalkori értékviszonyok alapján

A »perkamat« jelene és jövője

LESZKOVEN LÁSZLÓ

---

e dolgozat kéziratának lezárását megelőzően alig két hónappal látott napvilágot a T/5949 sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről. A törvényjavaslat 5:485. §-a a bírói gyakorlatban régóta élő és alkalmazott – már-már bevettnek tekinthető – megoldást tervez a normaszövegbe iktatni. Az idézett rendelkezés a következőképpen szól: „5:485. § (1) Ha a károkozás és a kár megtérítése között az időmúlásra vagy egyéb körülményre tekintettel az értékviszonyokban jelentős változás következett be, a bíróság az okozott kár mértékét az ítélelhozatal időpontjában fennállott értékviszonyok szerint határozhatja meg. (2) Ilyen esetben a károkozó késedelmi kamat fizetésére csak az értékmegállapítás időpontjától kezdődően köteles. (3) Ha a károsult kártérítési igénye érvényesítésével felróhatóan késlekedik, az ár- és értékviszonyok rá nézve kedvezőtlen változásának kockázatát maga viseli.”

A javaslatlhoz fűzött indokolás szerint meg kell teremteni a törvényi alapját annak a bírói gyakorlatban kialakult konstrukciónak, amely szerint a kártérítési kötelezettség késedelmes teljesítése a kártérítés mértéke szempontjából azzal a következménnyel jár, hogy a bíróság a kártérítés mértékét az időközben bekövetkezett értékemelkedés alapulvételel állapítja meg. Előfordulhat ugyanis, hogy a kár bekövetkezése és a kár megtérítése között eltelt időben az értékviszonyokban olyan változások állnak be, melyek miatt a károkozáslkor kárszámítás és a késedelmi kamat együttesen sem hozza olyan helyzetbe a károsultat, mint amilyenben volt a kár bekövetkezése előtt.

Az új polgári törvénykönyv javaslatában rögzített megoldás több szempontból is figyelmet érdemel. A károkozáslkor fennálló értékviszonyok helyett az ítélelhozatal időpontjában érvényesülő értékviszonyokat alapul vevő ítélet *valorizációs technikát* alkalmaz, ezért szükségszerűen *nem egyszerűen megállapítja* a fizetendő kártérítés mértékét, hanem *meg is változtatja a kárkötelmi jogviszonyt (konstitutív marasztaló ítélet)*. Másrészt viszont – és erre utal a dolgozat címének második fordulata – ezekben az esetekben a marasztalási összeg után a bíróság nem ítéll(het) meg a kár bekövetkeztétől (visszamenőlegesen) kamatot: kárkamat a Ptk. 360. § (1)–(2) bekezdéseinek rendelkezéseivel *szemben* a kárigény megítélésétől (egyes döntések

szerint a keresetlevél benyújtásának időpontjától, más nézet szerint az ítélethozatal időpontjától jár). Az ily módon megállapított kamatot illeti néhány eseti döntés a *perkamát* kifejezéssel.

A fentiekben röviden előrevetített jogi helyzettel elsősorban kártérítési tárgyú (ezen belül is jellemzően nem vagyoni kártérítés megfizetése iránti) eseti döntésekben találkozunk, a kamatfizetés kezdő időpontjának a törvényi szabálytól eltérő időpontban való meghatározása azonban a gyakorlati tapasztalatok szerint más élethelyzetekben is szóba kerülhet. A probléma előfordulhat szavatossági perekben, ha a hibás teljesítés miatt megbomlott vagyoni egyensúly helyreállítása *pénzfizetési kötelezettség előírásával* történik meg (pl. javítási költségek megtérítése).¹ Nem kizárt a dolgozatban vizsgált esetkör előállása az érvénytelenségi perekben a *pénzbeli in integrum restitutio* jogkövetkezményének alkalmazásakor, de a megoldás szóba jöhet olyan esetekben is, amikor valamely dolog ki- vagy visszaadására irányuló dologi alapú kötelmi követelés *utóbb fordul át kártérítési* (ritkábban alaptalan gazdagodás megfizetése iránti) kötelmi követeléssé.

A dolgozatban a fenti széles esetkört szűkítve kizárólag a jogellenesen okozott károk megtérítésére irányuló helyzeteket vizsgáljuk abból a szempontból, *hogyan alakul a kötelelem tartalma*, ha a kártérítés mértékét a bíróság *a károsodáskori értékviszonyok helyett a kártérítésre kötelezés időpontjában fennálló értékviszonyok alapján* állapítja meg. Vizsgáljuk azt is, hogy az ilyen esetekben hogyan érvényesülnek, *átesnek-e valamilyen változáson a kárkamát intézményének* (mint speciális késedelmi kamatnak) *eredeti funkciói*. Ezt követően megvizsgáljuk a késedelmi kamatfizetés kezdő időpontja módosulásának okait, végül kitérünk arra, hogy miért is tekintjük ezt a kamatfizetési kötelezettséget különleges, a kárkamattól eltérő késedelmi kamatnak, melyre *a perkamát kifejezést alkalmazhatónak* (akár jogszabályban is nevesíthetőnek) *tartjuk*.

A Ptk-t megelőző bírói gyakorlat és a jogi irodalom álláspontja

A Ptk-t megelőző bírói gyakorlat – a mai jogszabályi állapothoz hasonlóan – jellemzően azon az állásponton volt, hogy a kártérítési összeg megállapításánál a károsodás bekövetkeztekori állapot az irányadó. „A kár összegszerű megállapítására az állandó bírói gyakorlat szerint a kártétel elkövetésének az időpontja az irányadó.”² „Az állandó bírói gyakorlat szerint, a kár összegszerűségét illetően, a kár elkövetésének és nem a kereset beadásának időpontja irányadó.”³ „A kártérítési összeg után épen úgy, mint más természetű vagyoni követelés után az erre jogosultat késedelmi kamat illetvén meg, a kárt okozó fél a károsodás bekövetkeztével azonnal esedékes kártérítés után a kártétel napjától kezdődően tartozik a kamatot megfizetni.”⁴ „A kártérítéshez való igény a kártétel elkövetésével megnyílik s rendes kö-

¹ Pl. BH 1992/459., vagy BH 1999/14.

² 557. E.H. Szladits Károly – Fürst László: *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*. Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, Budapest, 1935. (A továbbiakban: Szladits–Fürst) I. 121. o.

³ 4640/1921. sz. határozat Szladits–Fürst II. 143. o.

⁴ 461. E.H. Szladits –Fürst I. 103. o.

rülmények közt a kár megtérítésében való késedelem s így a kamatfizetési kötelezettség is ettől az időtől kezdődik.”⁵

A kérdés tárgyalásakor a bírói gyakorlatra hivatkozik magánjogi tankönyvében Szladits Károly is, hozzátéve: „Minthogy a kártérítés célja az, hogy a károsultat vagyoniilag abba az állapotba hozza, amelyben a kártétel idejében volt, az adós a kártérítő összeg után a kártétel napjától fogva a törvényes kamatot köteles fizetni (kárkamat, 461. E.H.).”⁶

Éles kritikával illette ezzel szemben a kialakult bírói gyakorlatot *Marton Géza*. Marton szerint – figyelemmel arra, hogy a kár nem pillanatnyi jelenség, hanem huzamos állapot, mely tart addig, míg a kiegyenlítéssel meg nem szűnt – a kárnak abban a terjedelemben kell szolgálnia a megtérítési kötelelem mértékéül, amely terjedelemben a megtérítés, illetőleg az erre utasító ítélet pillanatában fennáll.”⁷ Ugyanezen az állásponton volt Szászy István is.⁸ Bár a Polgári Törvénykönyv megszületését közvetlenül megelőző bírói gyakorlatban megjelentek olyan döntések, melyek az irányadó ítélkezési gyakorlattal szemben *nem a károkozás kori értéket, hanem a kártérítés megítélés kori értéket* tekintették relevánsnak, ez a nézet általánossá semmiképpen nem vált.

A Ptk. 360. § (1) bekezdése és a teljes kártérítés elve

A Ptk. 360. § (1) bekezdésének hatályos rendelkezése szerint „A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.” A 360. § (2) bekezdése kimondja, hogy „A kárért felelős személy helyzetére a szerződés teljesítésében késedelmes kötelezetre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.”

A dolgozat témája szempontjából első kérdés, hogy *megfelel-e a tárgyi jognak* a felvezető gondolatsorok kapcsán exponált megoldás, mely *a kár bekövetkezés kori értékviszonyok helyett a kár megtérítésének időpontjában* fennálló állapotot, vagyis nem a korábbi, hanem a jelenlegi ár- és értékviszonyokat veszi figyelembe a marasztalási összeg meghatározásakor.

Ebből a szempontból arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a gyakorlat által alkalmazott megoldás *formai szempontból contra legem*. A hatályos Polgári Törvénykönyv alapján ugyanis a károsultnak – és a jogvitában eljáró bíróságnak – csak arra van lehetősége, hogy kár mértékének meghatározásakor a károkozás megtörtént kori állapotot vegye alapul, a késedelmes kártérítés következményeit pedig egyéb eszközökkel kompenzálja.

⁵ Így pl. P.V.893/1930. sz. határozat. Szladits–Fürst II 163. o. E szabály alól a gyakorlat – kirívó esetben, kiváltképpen akkor, ha a károsult igényének érvényesítésével hosszú időn át indokolatlanul késedelmeskedett – alkalmanként kivételt tett. Vö. pl. 2456/1913. határozat; Szladits–Fürst II. 162. o.

⁶ Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. Grill Károly Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1933. II. 72. o. Ugyanezen az állásponton van Fehérváry is. Fehérváry Jenő: *Magyar magánjog kistükre*. Budai Nyomda, Budapest 1941. (A továbbiakban: Fehérváry) 392. o.

⁷ Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog. Kötelmi jog Általános része*. Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1941. 388. o.

⁸ Szászy István: *A kötelmi jog általános tanai*. Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1943. 96. o.

A Ptk. 360. § (1) bekezdése értelmében a kártérítés *a kár bekövetkeztekor nyomban esedékessé válik*. A károkozó magatartás befejeződése és a kár beállta nem feltétlenül esik egybe, de a hivatkozott jogszabályhelyből egyértelmű, hogy a jogellenes károkozással keletkező kártérítési kötelezettség esedékessége nem lehet korábbi, mint a kár jelentkezése, felmerülése. A Ptk. 360. § (2) bekezdése alapján a károkozó a kárkötelemben *ettől az időponttól késedelemben van*, a kárért felelős személy helyzetére ugyanis a *késedelmes kötelezettre irányadó* szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A dolgozat témája szempontjából ez azt jelenti, hogy a károkozó az esedékesség beálltától kezdve a tartozás után törvényi jogkövetkezményként *késedelmi kamatot* (v.ö. Ptk. 301. §) – a kárkötelemben vonatkoztatva *kárkamatot – köteles fizetni*. A kárkamat, akárcsak a késedelmi kamat a teljesítési késedelem objektív, vagyis a késedelmes károkozó felróhatóságától független jogkövetkezménye, melynek megítélésétől akkor sem lehet eltekinteni, ha esetleg a károsult az elévülési időn belül késlekedve terjeszti elő az igényét. A Ptk. 360. § (2) bekezdésének utaló szabálya alapján alkalmazandó a 301. § (4) bekezdésének rendelkezése is, mely szerint a károsult követelheti a késedelmi (vagyis kár-) kamatot meghaladó kárát is.

A károsult a fentiek szerint a hatályos jogszabályok alapján a következő igényt fogalmazhatja meg:

- követelheti a jogellenesen okozott *kár megtérítését*, a kérelem összegszerűségében viszont kizárólag akár bekövetkeztekor irányadó értékhez igazodhat,
- a károkozó késedelve miatt *kárkamatot* követelhet, mely kár megtérítésével késedelembeső károkozót terhelő, objektív, vagyis az elvárhatóság bizonyításával kimentést nem tűrő törvényi jogkövetkezmény,
- valamint – ha ennek feltételei fennállnak – követelheti a kárkamat mértékét *meghaladó kárának* megtérítését is (Ptk. 301. § (4) bek.).⁹

A Polgári Törvénykönyv a 355. § (1) és (4) bekezdése együttesen kimondja a teljes kártérítés elvét, ebben a kérdésben – elvi síkon – sem az elméletben, sem a gyakorlatban vita nem alakult ki. Az viszont már problémát okoz, hogy *a teljes kártérítés elvével a Ptk. 360. § (1) és (2) bekezdésének alkalmazása – éppen az értékviszonyok változása miatt – összeütközésbe kerülhet*. Önmagában a teljes kártérítés elvéből (vagyis kizárólag a Ptk. 355. § (1) és (4) bekezdésének rendelkezését tekintve) ugyanis még levezethető lenne, hogy a bíróság a dologban bekövetkező károkat a dolognak az ítélelhozatal időpontjában fennálló, reális forgalmi (beszerzési) értéke alapján állapítsa meg, s a pénzbeli marasztalás összegszerűségében eszerint határozza meg.¹⁰ Mint láttuk, a Ptk. előtti jogi irodalomban számos véle-

⁹ V.ö. pl. BH 1981/143., ahol a bíróság az alperest az ellopott ezüstérmék árában a bűncselekmény elkövetésétől az ítélelhozatalig keletkezett áremelkedés megfizetésére is kötelezte. *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007. (A továbbiakban: Magyarázat) 1385. o. Ugyanezen logikával találta alaposnak a bíróság a kényszerhitelből fakadó többletköltségek – kamatkülönbözet – megfizetésére irányuló igényt is. BH 1991/355.

¹⁰ Ez a megoldás végeredményben felfogható egy – a bírói gyakorlat által más helyzetekben (pl. érvénytelenség jogkövetkezményei kapcsán) is alkalmazott – rendhagyó, ún. pénzbeli *in integrum restitutio*-ként is. Ez azonban nem is minden esetben jöhet szóba (nem vagyoni kártérítés esetében eleve ne-

mény éppen ezt a megközelítést támogatta (pl. Marton). Ez felel(ne) meg a teljes reparáció elvének: *a kár ugyanis addig fennáll*, amíg ki nem egyenlítik, a kárigény kiegyenlítésekor pedig ebből következően a megtérítés időpontjában fennálló állapot lesz az irányadó. A *Ptk. 360. § (1) bekezdésének rendelkezése azonban ennek a megoldásnak útját állja: kimondja, hogy a kártérítési igény a kár bekövetkezésekor nyomban esedékessé válik*, a kártérítési kötelezettség mértékét ezért – logikailag tisztán – kizárólag ehhez az időponthoz igazíthatjuk.

A Polgári Törvénykönyv *ezzel a rendelkezéssel lényegében lezárta azt a vitát*, mely a körül zajlott, hogy a kár beálltakori *vagy* a megtérítéskori állapotot kell figyelembe venni, méghozzá egyértelműen az előbbi javára. A Polgári Törvénykönyvben kodifikált nézetnek az a felfogás szolgált alapjául, hogy *a károkozás abban a pillanatban történik meg* (a kárkötelem akkor teljesedik ki), *amikor a kár bekövetkezik, és a kár beáll, mondván: „a károkozó ennyit okozott, ennyit kell megtérítenie is.”* Ehhez a megközelítéshez kötelmi jogi szempontból zökkenőmentesen és kifogástalanul kapcsolódik a 360. § (2) bekezdésének szabálya, mely az esedékessé vált kártérítéssel késedelembe eső károkozó helyzetére a késedelmes adásra vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni.

Az értékviszonyok változása: feszültség a jogi norma és a gazdasági igény között

Ezzel visszatérhetünk a bevezetőben körvonalazott helyzethez. Abban az esetben, ha a kár bekövetkeztének időpontja után az értékviszonyokban beálló változások (áremelkedés, infláció, pénzértékromlás stb.) eredményeképpen a károsultat vagyoni hátrány éri, e kár kompenzálására a minimum kárátalányként funkcionáló *kármamat és a kármamat mértékét meghaladó kár* megtérítésére irányuló igény *együttesen szolgál*. Ilyenkor azonban a károsultnak – az általános bizonyítási kötelezettségen túl – *azt is bizonyítania kell, hogy őt a károkozó késedelme miatt a kármamatot (késedelmi kamatot) meghaladó kár érte*. Arra ugyanis a Polgári Törvénykönyv Magyarázata is utal, hogy ez a megoldás *különösen olyan esetekben lehet indokolt, amikor a kármamat mértéke nem éri el a pénzértékromlást*, ezért az időközbeni értékcsökkenést a kármamat mértékénél fogva kompenzálni nem képes.¹¹ Vagyis az értékváltozás miatt a kármamat mértékét *meghaladó kompenzáció* szükséges. Tényállásfüggő, hogy a károsultnak mennyire lesz (lenne) nehéz dolga a bizonyítás során, bár olyan esetekben, amikor az értékviszonyok változása (az értékviszonyok eltolódása) komolyabb mértéket mutat, az összecszerúség változása is könnyebben nyomon követhető. Az viszont már nem elhanyagolható tény, hogy *e kártérítési felelősség alól a károkozó – elvileg – kimentheti magát*, ha bizonyítja, hogy a késedelem neki fel nem róható okból következett be.¹²

---

hézkes), ráadásul a „pénzbeli *in integrum restitutio*” fikciós megoldás, melynek nem helyes a jelenleginél is szélesebb teret nyitni.

¹¹ Magyarázat 1385. o. BH. 1997/4., BH 1995/206. stb.

¹² A kimentés lehetősége – a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseiből adódóan – nem vitatható. A késedelmi kamatot meghaladó kárigény a késedelmes kártérítéshez, és nem a károkozáshoz (még kevésbé a kármamathoz) kapcsolódik, ennek következtében önálló (új) kárkötelem. Bár teljes egészében

E fentebb részletezett, a károsult rendelkezésére álló jogi lehetőség meglehetősen összetett, több síkon mozgó bizonyítási kötelezettséget foglal magában, alkalmazása – egyes esetektől eltekintve – nehézkes. A gyakorlat hamar rámutatott a Polgári Törvénykönyv idézett rendelkezései és a mindennapi élet igényei közötti feszültségre, a jogalkalmazók ezért megfelelő(bb) eszközt kerestek a probléma megoldására. Ezt az eszközt a bírói gyakorlat – még ha kimondatlanul is – a korábbi magánjogi irodalomban fellelhető álláspontokra támaszkodva találta meg.¹³

A megoldásban bennerejlő valorizáció

Amikor a bíróság a kár bekövetkeztenek időpontjával szemben az ítélethozatalkori ár- és értékviszonyok alapján számol, akkor *egy összetett jogtechnikai konstrukciót alkalmaz*: a szóban forgó megoldásban ugyanis egyszerre van jelen *egy valorizációs indíttatású formális kötelemmódosítás*, valamint *a kárkamat és a kárkamat mértékét meghaladó kárigény funkcióinak egyfajta „tömbösítése” és a kártérítési összegbe való belefoglalása*.

A *megbomlott vagyoni egyensúly helyreállításának egyik eszköze éppen a valorizáció*.¹⁴ Ebből és a teljes kártérítés elvéből együttesen következik, hogy a károsultat ért sérelem vagyoni kompenzációját *a kár bekövetkeztenek időpontja szerinti érték helyett a kár megtérítésének idején irányadó állapot szerint is elvégezhetjük*. Éppen ezért azt is mondhatjuk, hogy a dolgozat témája szerinti gazdasági körülmények (releváns értékviszony-változások) fennállása esetén a bírói kötelemmódosítás, a kárkötelelem tartalmának illetően megváltoztatása (lényege szerint) nem is módosítás,¹⁵ hanem a teljes kártérítés követelményével összhangban álló megoldás, a kötelelem eredeti mértékének helyreállítása.

---

nem osztjuk, elgondolkodtatónak tartjuk Bíró György megoldási javaslatát, mely szerint a kamatot meghaladó kárigényt az alapviszonyból fakadó követelés járulékának kellene tekinteni. E „másodlagos járulék” (a szerző szerint) a kárkamathoz hasonlóan objektív jogkövetkezmény lenne, mely az okozati összefüggés és az összegaszerűség bizonyítását igényli. Bár a szerző a részletes indokolást mellőzi, megítélésünk szerint a kapocs a két intézmény között a mindkettőre jellemző kártérítési (átalány kártérítési, kompenzációs) funkció. Bíró György: *Az értékállandóság biztosítékai a kötelmi jogviszonyokban*. (Kandidátusi értekezés) Miskolc, 1992. 159. o.

¹³ Oly módon viszont, hogy a Ptk. világos rendelkezéseivel szembeni érveket az irodalom nem fejtette ki, az „átértékelési” technikát gyakran a hatályos joggal egybevetésnek igyekezett beállítani, bár a jogfejlesztő megoldás alkalmazását az értékviszonyok változásával indokolni igyekezett.

¹⁴ Csak éppen jelen helyzetben a vagyoni egyensúly megbomlása nem károkozó magatartás, hanem elsősorban az időközi pénzértékváltozás következménye.

¹⁵ Bár formálisan és technikai szempontból véleményünk szerint kétségtelenül az. Nizsalovszky pl. vitásnak tartja, hogy a gazdasági változások miatti átértékelés bírói kötelelem-módosításnak tekinthető-e, ám a szerződéses jogviszonyok esetében az átértékelés és a gazdasági lehetetlenülés miatti bírói módosító jogkört a kötelelem módosítása körében tárgyalja. Nizsalovszky Endre: *Kötelmi jog Általános tanok*. 1948/49. tanévi előadások. (Kézirat) MEFESz Jogász Kör, 285. o. Úgy véljük, hogy a kárkötelemekre nézve sincs ez másképpen, azzal, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás megbomlott egyensúlyának helyreállítása helyett értelemszerűen a jogellenes károkozó magatartás következményeinek helyreállítását kell érteni: ehelyütt a kötelelem eredeti mértéke alatt a károkozás előtti (károkozás nélküli) vagyoni helyzetet, értékletolódás alatt pedig a kár bekövetkeztekori érték és a kár megtérítés-kori érték közötti különbséget kell érteni.

Rá kell mutatni arra is, hogy a gyakorlat által alkalmazott technika¹⁶ egyszerűsíti az időközi pénzromlás, az ár- és értékviszonyok károsultra nézve kedvezőtlen hatásainak kiküszöbölését, amikor a kár bekövetkezés kori értékviszonyok helyett az *ítélathoztal időpontjában fennálló állapotot veszi alapul és hozza meg a kártérítésben marasztaló ítéletet*. Ez a megoldás úgy mond „egy aktussal” kezelni képes az időközi pénzromlás értékviszonyokra gyakorolt hatását: magába olvasztja a kárkamat fizetési késedelem miatti kárátalány funkcióját és a kárkamat mértékét meghaladó kár érvényesítésére irányuló lehetséges károsulti igényt is. A megismerhető, közzétett eseti döntések és jogirodalmi állásfoglalások tanúbizonysága szerint anynyi mindenestre bizonyos, hogy a bírói gyakorlatban meggyökeresedett, már-már „normatív jelleggel” alkalmazott megoldásról van szó.¹⁷

Valorizáló határozat – jogalakító (konstitutív) ítélet

A bizonyítás során beszerzett tényekkel alátámasztott *átértékeléssel a bírói ítélet kompenzálja a késedelem ár- és értékviszonyokra gyakorolt következményeit*, aminek az a következménye, hogy a jelenlegi árviszonyok szerint számított kártérítési összegbe automatikusan belefoglalja a rendes körülmények között a kárkamat által nyújtott kompenzációt is. Úgy is mondhatjuk, hogy *a kárösszeg valorizált megítélésével a kártérítésben marasztaló határozat a késedelmi kamatot és a késedelmes kártérítés miatti esetleges kárigényt is tőkésíti*.

A Ptk. jelenleg hatályos rendelkezései „ellenére” (a *contra legem* jellegéről korábban kifejtettük álláspontunkat) a fenti tartalommal születő ítélet – tartalma szerint – egyszerre *marasztaló és konstitutív* (vagyis jogalakító) érdemi bírói határozat. Álláspontunk szerint jogalakító az ilyen ítélet azért, mert a felperes által perbe vitt anyagi jogi igény felől úgy határoz, hogy a kárkötelelemnek a Polgári Törvénykönyv szerint meghatározott tartalmát megváltoztatja: a teljesítéssel (a kár megtérítésével) késedelmes károkozót terhelő jogkövetkezményeket átalakítja. Ez a kár mértékének *valorizálásában* (átértékelésében) és *a késedelmi kamat esedékességének későbbre tolásában* mutatkozik meg. Az előbbiről már szót ejtettünk, az utóbbira most kerítünk sort.

A kamatfizetés kezdő időpontja

Ha elfogadjuk, hogy a valorizációs technika alkalmazható, abban az esetben kétségtelenül helyesnek kell tekintenünk azt a gyakorlatot, mely szerint a kártérítés összegének a fentiek szerinti meghatározásakor *késedelmi kamatot nem lehet a*

¹⁶ Mely egyáltalán nem vagy csak kisebbfajta erőszakot téve vezethető le a törvény betűjéből, így foglal állást Bíró György: *Hitelezővédelem – reális kamatszabályozás igényével*. Gazdaság és Jog 2 (1994) 11. o. Az, hogy a megoldás a teljes kártérítés igényével összhangban van-e, mint fentebb láttuk, legalábbis vitatható.

¹⁷ Mindenképpen figyelemre méltó, hogy a bírói döntések a Ptk. alkalmazandó szabályainak felhívása helyett egy idő után egyenesen a kialakult és követendő gyakorlatra utalnak, minden különösebb jogi érvelés nélkül.

károsodás bekövetkeztétől (360. § (1) bek.) számítani. „Ellenkező esetben ugyanis az értékváltozás a kötelezettnek kétszeres hátrányt, a jogosultnak pedig indokolatlan előnyt okozna.”¹⁸ Végsősoron ésszerű érv az is, hogy ekkor (vagyis a kár bekövetkeztekor) a marasztalásban szereplő összeg még nem is létezett, hiszen azt – az ítélethozatalkori értéken – maga a bírói ítélet állapította meg.¹⁹

Az világosan látszik, hogy a bírói döntések úgymond tisztában vannak azzal, hogy ez a kamat nem vezethető vissza tisztán a Ptk. 360. § (1)–(2) bekezdéseinek szabályaira, vagyis az esedékesség megállapításához – megindokolásához – más jogi alapra van szükség. A fenti – kétségtelenül ésszerű és gyakorlatias – érveken túl *a kamatfizetési kezdő időpont megállapításának valódi indoka* azonban szerény nézetem szerint *máshol keresendő.*

Az igazi ok, mely alapján a kár megtérítéskori értéken számolt marasztalási összeg után a kamatfizetési kötelezettség a törvényi szabályoktól eltérő időpontban áll be, *a valorizációt alkalmazó bírói ítélet* – fentiekben körvonalazott – *konstitutív természete.* A jelen tanulmányban említett esetekben ugyanis a bírói ítélet következtében megváltozik a kárkötelem tartalma, az összecszerűség „módosítása” (átértékelése) pedig nem csak mennyiségi, hanem minőségi változást is eredményez a kötelmi jogviszonyban.²⁰ *Az ítélethozatalkori értéken való marasztalás magába olvasztja a kárkamat és a kárkamatot meghaladó kárigény jogintézményeinek funkcióit is:* a kárkamat tőkésítésével és a kárösszegbe olvasztásával pedig *megszűnik – mintegy elenyészik – az a kötelezetti késedelmes helyzet, melynek alapján a kárkamat megítélhető lenne.* Ez az átalakítás megítélésünk szerint bizonyos szempontból különleges jelleget kölcsönöz a kárkamatnak is, melyet – egynémely mai ítélet – önálló néven, *perkamatként* nevesít.²¹ A perkamat kifejezést korábbi magánjogunk ismerte és alkalmazta, ám a dolgozat témájától eltérő esetekre nézve. Feltétlenül érdemes ezért röviden megvizsgálnunk a perkamat „eredeti” jelentését.

A perkamat – „eredeti” értelme

Régi bírói gyakorlatunk szerint bizonyos követelések után kamatfizetési kötelezettség *kizárólag a kereset megindításától terhelte a kötelezettet.* Bátor szerint „ezt a kamatfizetési kötelezettséget nem a tartozás jogalapja, hanem jogérvényesítés bizonyos állapota teremti meg. A keresetindítás napjától minden olyan pénztartozás után is, amelynek adósát előzőleg kamatfizetési kötelezettség ügylet vagy jogszabály alapján nem terhelte, kamat jár.”²² Nem járt pl. rendes körülmények között –

¹⁸ Magyarázat 1361. o.

¹⁹ Ezzel „elkerülhető, hogy a károkozó olyan értékviszonyok alapján meghatározott kártérítés után fizessen késedelmi kamatot, amelyek a károkozás idején még nem léteztek (LB Pfv. III. 21 127/1997. – BH 1999/5. sz. 206.)” Magyarázat 1386. o.

²⁰ Csak visszautalunk arra, hogy az átértékelés során egy sajátos „egybefoglalás” történik (kárkamat és kárkamaton felüli kártérítés), ehhez képest értelemszerűen módosul a kamatfizetési kezdő időpont is.

²¹ Pl. BDT 2001/369.

²² Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog. Kötelmi jog Általános része.* Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1941. 349. o.

perindítás nélkül – kamat a kötbérfizetési kötelezettség teljesítésére, a foglaló kétszeresének visszafizetésére irányuló, tartásdíj valamint életjáradék megfizetésére vonatkozó követelések után.²³

A perkamat a késedelmi kamathoz képest – még ha ki nem mondottan is – *szubszidiárius jellegű kamatfajta* volt: amennyiben a lejárt követelés különleges megítélés alá nem esett, az esedékességtől késedelmi kamatot (és nem perkamatot) kellett fizetni, a késedelmi kamat tehát – ha már a keresetindítás előtt megillette a jogosultat – értelemszerűen magába olvasztotta a perkamatot, melynek alkalmazása ezért nem is került szóba.²⁴ Olyan kivételes esetekben pedig, amikor a hitelező a lejárat előtt is perelhetett és marasztalást kérhetett, ott – miként Nizsalovszky helyesen utalt rá – a bírói ítéletben megállapított lejárat nap egyszerűsmind magánjogi lejárat napnak is tekintendő, mely naptól kezdve kamat fizetendő.²⁵

A fentiekből kiviláglik, hogy *a klasszikus perkamat* vitán felül *az anyagi perjog intézménye*: az egyébként nem kamatozó követelés utáni kamatfizetési kötelezettséget a keresetindítás keletkezteti, méghozzá a bírói ítélet útján.²⁶ Ez a kamat ezért *perkamat*, s nem egyszerű késedelmi kamat, ráadásul a fizetési kötelezettség egyértelműen a konstitutív hatályú bírói határozaton alapszik.²⁷ Tóth Lajos szerint a perkamat esetében „nem valamely jogügylethez, hanem a *perlés tényéhez* fűzi a törvény ilyenkor a kamatfizetési kötelezettséget. [...] A perlés ténye ugyanis az adóst késedelembe ejti, ha ugyanis előbb már nem volt késedelemben.”²⁸

Korábbi bírói gyakorlatunk és magánjogi irodalmunk szerint tehát *a perkamat egy olyan sajátos törvényi (nem jogügyleti) kamatként nyert alkalmazást, mely az egyébként nem kamatozó követelések érvényesítése esetén a keresetindítástól illette meg a jogosultat és amelynek közelebbi jogi alapját maga a bírói ítélet jelentette.*

Különbség a perkamat régi és új értelmezése között

Az imént kifejtettekből azonban nyilvánvalóvá válik az is, hogy *a mai értelemben alkalmazott perkamat esetében a kamatfizetési kezdő időpont meghatározása során a régi bírói gyakorlat logikája nem követhető mereven.* Az „eredeti” perkamat ugyanis – némiképpen leegyszerűsítve – nem volt más, mint egy „kényszermegoldás”, mely a perindítás folytán kamatozóvá tette azokat a követeléseket is, melyek természetüknél fogva (a korábbi bírói gyakorlat alapján) egyébként nem kamatoztak. E felfogás szerint a perindítás ténye tekintendő olyan jogi ténynek, mely a kamatmentes pénztartozást eljuttatja életének abba a szakaszába, melyben már kamatfizetési kötelezettség társul hozzá. A perkamat fizetésének kezdő időpontja ép-

²³ Uo. részletes bírói gyakorlat. Lásd még Szladits–Fürst II 129. o.

²⁴ Így foglal állást pl. Grosschmid nyomán Fehérváry 379. o.

²⁵ Nizsalovszky 109. o.

²⁶ *Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez.* Grill Károly Kiadóvállalata, Budapest, 1933. II. kötet. Első Rész 87. és köv. o.

²⁷ Fehérváry 379. o.

²⁸ Tóth Lajos: *Magyar magánjog.* V. kötet: *Kötelmi jog.* MTA, Budapest, 1938. 115. o.

pen ezért a *keresetlevél benyújtásához* igazodott, méghozzá függetlenül attól, hogy a keresetről az adós mikor értesült: a perkamat fizetésének kötelezettségét nem a pénztartozás magánjogi esedékességének eltelte (mint rendesen), hanem a perindítás indukálta.

Ezzel szemben a mai értelemben alkalmazott perkamat (jelesül annak esedékessége) a *kártérítés összegének megállapításához* kapcsolódik. A valorizált értéken való marasztalás az ítéletben megállapított összegben történik, mely kártérítési összeg kialakítása rendszerint szakértői bizonyítás és az ezt követő bírói mérlegelés eredménye. A dolgozatomban elemzett szituációkban ezért a kamatfizetési kötelezettség kezdetét csak az ítélethozatal időpontjához lehet kötni. Az érték-megállapítás – vagyis a marasztalási összeg átértékelt meghatározása – egyébként is a kereseti kérelemről egészében döntő ítéletben történik meg. Ezt az álláspontot látszik elfogadni – kimondatlanul – a témában fellelhető közzétett eseti döntések többsége, melyben az eljáró bíróságok az „ítélethozataltól” ítélnék meg késedelmi (kár-)kamatot.

A perkamat kifejezés használhatósága

A dolgozat eddigi megállapításaiból egyértelműen kiviláglik, hogy a mai bírói gyakorlat a korábbi magánjogi gyakorlattól jelentősen *eltérő értelemben alkalmazza és használja*. Nem mondhatjuk, hogy a két intézménynek ne lennének kapcsolódási pontjai, hasonló vonásai – ezekre rá is mutattunk – de a perkamat korábbi és mai felfogása között lényeges különbségek is megfigyelhetők. Ennek ellenére (vagy ha úgy tetszik éppen ezért) *a perkamat kifejezés újbóli használatát, a jogi köznyelvbe való visszakerülését fontosnak tartjuk*.

A perkamat terminus technikus (újbóli) használatba vétele azért is indokolt, mert a perkamat – meglátásunk szerint – természetében már nem teljesen azonos a kárkammattal. A valorizáció következtében ugyanis *az átértékeléssel megállapított kártérítési összeg átvette a kárkamat rendes reparációs illetve fizetési késedelmet kompenzáló funkcióját*,²⁹ ezért az átértékelt összeg után fizetendő perkamat már nem az (esetleg évekkal ezelőtti) bekövetkezett kár késedelmes megtérítése miatti szankciós jogkövetkezmény, hanem a marasztaló határozat szerint fizetendő összeg késedelmes teljesítése esetére fizetendő késedelemi kamat.

A mai értelemben vett perkamat alkalmazása – akárcsak „elődje” esetében – nagyon szorosan kapcsolódik a perindításhoz, ám *e jogi kapocs más természetű*, ma tartalmasabb és ezért megítélésünk szerint erősebb is. A perkamat eredeti felfogása szerint egy szükségszerű kamat volt, ami lényegében csak abban különbözött a késedelmi kamattól, hogy a kamatfizetési kötelezettséget a kereset megindí-

²⁹ Mi több: a valorizációs megoldás alkalmazásával jelenértéken megállapított marasztalási összeg a késedelmes fizetést (késedelmes kártérítést) szankcionálni hivatott kárkamat intézményén felül a kárkamat mértékét meghaladó kárigény intézményét is magába olvasztotta, erről a dolgozat megfelelő helyén szót ejtettünk.

tása aktivizálta.³⁰ Ettől eltekintve a perkamat speciális késedelemi kamatként funkcionált. A dolgozatunkban tárgyalt esetekben, vagyis *a mai perkamat kapcsán a jogi kapcsolat a keresetindítás, a perbíróóság eljárása* és a kártérítési összeg után fizetendő kamat (pontosabban *a kamatfizetés kezdő időpontja*) között sokkal szorosabb. A kárigény elbírálásakor fennálló értékviszonyok figyelembe vétele mellett hozott döntés – miként arra rámutattunk – a kártérítési összeg valorizált megállapításával (átértékelésével és megemelésével) formálisan megváltoztatja magát a kárkötelmet is, biztosítja az értékállandóságot és a kártérítés összegének megállapításakor a kárkamati funkcióit is a tőkeösszegbe olvasztja. *Ilyen tulajdonsággal a korabeli (eredeti) perkamat nem rendelkezett.*

A kártérítési perekben hozott ítéletekben szóba kerülő, *mai értelemben vett perkamat* ránézésre nem is külön kamatfajta, hanem *a kárkamatnak, mint speciális késedelmi kamatnak egy különleges helyzetben történő alkalmazása*. Ez a különleges helyzet abban áll, hogy olyan esetekben, amikor a fizetendő kártérítés összegének megállapítása nem a kár bekövetkezésekor ár- és értékviszonyok figyelembe vételével történik, hanem az ítélet meghozatalakor érvényesülő értékviszonyokkal számolva, olyankor a bíróság a kártérítés után járó kamat *megfizetésének kezdő időpontját is* az ítélethozatal időpontjához igazítja. Ebben az értelemben a perkamat igazából nem egyedi, külön kamatfajta, *hanem egy sajátos, kivételes jogalkalmazási technika egyértelmű következménye*. Az is kétségtelen, hogy a mai perkamat funkciójában *a késedelmi kamattal rokon törvényi kamatfajta* (a késedelmi kamat egy alfaja), a kamatfizetés kezdő időpontjának meghatározása terén viszont egyértelműen a marasztaló (és egyben jogalakító) ítélet tartalmához igazodik és nem – mint rendesen – a kár bekövetkezésének időpontjához.

Az imént előadottakból következik, hogy a magunk részéről maradéktalanul elfogadjuk a régi magánjogi irodalomban kialakult azon álláspontot, mely szerint *a perkamat, mint jogintézmény gyökerét a bírói ítéletben találja meg*. Sőt, azt is mondhatjuk, hogy *a perkamat mai*, mondhatni modern, hatályos kötelmi (ezen belül kártérítési) jogunkra szabott *felfogásában még erősebben kötődik a jogviszonyt tartalmában is alakító és nem csupán deklaráció bírói ítélethez, mint eredeti állapotában, a régi perjogban*.³¹

---

³⁰ Egyszerűen fogalmazva: a régebbi magánjogban azért volt szükség a perkamatra, mert az említett követelések egyébként nem kamatoztak volna, hiszen a bírói gyakorlat szerint e követelések után késedelmi kamat (ipso iure) nem járt.

³¹ Zárásként megjegyezzük, hogy a perkamat kifejezés használatát abban az esetben sem tartjuk elvetendőnek, ha az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépésével a jogalkotó anyagi jogi jogszabályban – magában a Ptk-ban – adja meg a lehetőséget az eljáró bíróság számára, hogy a kártérítés mértékének meghatározásakor a kár bekövetkezésének időpontja vagy az elbírálás időpontja szerinti értékállapot vegye figyelembe.